

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกสนาม

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าสนาม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 4 เริ่มทำงาน

ขั้นตอนที่ 5 ทำงาน

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกสนาม

คณะผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบ้านหนองหัวยางด้วยเหตุผลที่ว่า

1. ชุมชนบ้านหนองหัวยางเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมา แบบแผนการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมนิยมประเพณี ความเชื่อศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ภายในชุมชน
2. เป็นชุมชนที่มีอาณาเขตที่ไม่กว้างจนเกินไป
3. การติดต่อ คมนาคม มีความสะดวก

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าสนาม

หลังจากคณะผู้วิจัยได้เลือกสนามการวิจัยแล้ว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการในขั้นตอนการเข้าสนาม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมตัว

1.1 เตรียมความพร้อมในทางด้านสุขภาพ การแต่งกาย

1.2 เตรียมด้านความรู้ โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น การใช้ภาษา

ความเชื่อ ข้อห้าม

1.3 เตรียมอุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง เครื่องเขียน

1.4 เตรียมการประสานงาน ได้ดำเนินการติดต่อกับกำนันตำบลท่าทอง

เมื่อวันจันทร์ที่ 17 สิงหาคม 2541 ขออนุญาตเข้าไปศึกษาชุมชน

2. การแนะนำตัว

คณะผู้วิจัยได้แนะนำตนเอง ต่อกำนันและผู้ใหญ่บ้านโดยแสดงสถานภาพและบทบาทที่แท้จริง (Cover Role) ว่าเป็นนิสิตปริญญาโทสาขาวิจัยและพัฒนาการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษารวมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชาวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา

3. การปฏิบัติตนวันแรกในสนาม คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน อันประกอบด้วย เส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ สภาพบ้านเรือน สถานที่สำคัญของชุมชน อาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์

คณะผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกภายในชุมชนโดยปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยคณะผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informance) คณะผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

1.1 เป็นผู้ที่มีความรู้

1.2 เป็นที่ยอมรับของชุมชน

2. อาศัยสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการพบปะระหว่างสมาชิกของชุมชน ซึ่งได้แก่ โรงเรียน วัด ร้านขายของชำ สถานีอนามัย

3. เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญของชุมชน เช่น การทำบุญตักบาตรในวันพระ

ขั้นตอนที่ 4 การเริ่มทำงาน

ภายหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชนแล้ว คณะผู้วิจัยได้เริ่มทำงานภาคสนามโดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงาน 2 ส่วนได้แก่

1. สสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนซึ่งคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโดยการเดินสำรวจและพบปะพูดคุยกับสมาชิก ในชุมชนตามช่วงเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม

2. ทำแผนที่ของชุมชน ภายหลังจากคณะผู้วิจัยออกเดินสำรวจชุมชนแล้วคณะผู้วิจัยนำมาจัดทำเป็นแผนที่แผนที่ทางกายภาพ

ขั้นตอนที่ 5 ทำงาน

ภายหลังจากที่คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและสภาพตามกรอบประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์

ตาราง 1 สรุปการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประเด็นหลักที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล			วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
	บุคคล	เวลา	สถานที่		
1. ลักษณะสภาพทั่วไปของชุมชน - ที่ตั้ง - สภาพภูมิประเทศ - สภาพภูมิอากาศ - สภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ - แหล่งน้ำ - สาธารณูปโภค - ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย	- ผู้ใหญ่บ้าน - ชาวบ้าน - เจ้าอาวาส - พ่อค้าแม่ค้า - พนักงานเก็บค่าน้ำประปา - ครู - กำนัน	ตามความเหมาะสม	- ชุมชน - วัด - โรงเรียน - ร้านค้า - ตลาดนัด	- สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง	สร้าง ข้อมูล อุปนัย
2. สถาบันหลักในชุมชน ก. ชุมชน - ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง	- ผู้ใหญ่บ้าน - ผู้นำชุมชน - ผู้อาวุโส - ชาวบ้าน - อาจารย์ใหญ่ ครู - ภารโรง - กำนัน - เจ้าอาวาส - พ่อค้า แม่ค้า	ตามความเหมาะสม	- วัด - โรงเรียน - ชุมชน - ร้านค้า	- สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง	สร้าง ข้อมูล อุปนัย

ประเด็นหลักที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล			วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
	บุคคล	เวลา	สถานที่		
- โครงสร้างทางประชากร	- เจ้าหน้าที่สาธารณสุข - ผู้ใหญ่บ้าน - อสม.	ตามความเหมาะสม	- บ้าน - สถานีอนามัย - ทำทอง	- สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง	แจกแจงความถี่และสร้างข้อสรุปอุปนัย
- โครงสร้างทางเศรษฐกิจ	- พัฒนาการ - พนักงานชกส. - ผู้ใหญ่บ้าน - ชาวบ้าน	ตามความเหมาะสม	- ที่ว่าการอำเภอ - บ้าน - ชุมชน	- สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย
- โครงสร้างทางสังคม	- ผู้นำชุมชน - กลุ่มแม่บ้าน - ชาวบ้าน - พ่อค้าแม่ค้า - อสม.	ตามความเหมาะสม	- ร้านค้า - บ้าน - ชุมชน	- สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย
- โครงสร้างทางสาธารณสุข	- เจ้าหน้าที่สาธารณสุข - ชาวบ้าน - พ่อค้าแม่ค้า - ครู - ภารโรง - นักเรียน - อสม. - ผู้ใหญ่บ้าน	ตามความเหมาะสม	- สถานีอนามัย - ทำทอง - ชุมชน - โรงเรียน - ร้านค้า - คลินิก - ร้านขายยา	- สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย

ประเด็นหลักที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล			วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
	บุคคล	เวลา	สถานที่		
- ลักษณะประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ	- ชาวบ้าน - ผู้อาวุโส - ไขว้จักร - เจ้าอาวาส	ตามความ เหมาะสม	- ชุมชน - วัด	- สังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์ แบบมีและไม่มี โครงสร้าง	สร้างข้อ สรุปอุปนัย
- โครงสร้างทาง สันตนาการ	- อบต. - ชาวบ้าน - ปลัด อบต. - กำนัน - นักเรียน	ตามความ เหมาะสม	- ที่ทำการ อบต. - ชุมชน - โรงเรียน - วัด	- สังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์ ไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อ สรุปอุปนัย
- บทบาทผู้นำชุมชน	- ผู้ใหญ่บ้าน - กำนัน - อสม.	ตามความ เหมาะสม	- ที่ทำการ ผู้ใหญ่บ้าน - ที่ทำการ กำนัน - ชุมชน	- สังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์ แบบมีและไม่มี โครงสร้าง	สร้างข้อ สรุปอุปนัย
ข. โรงเรียน - ประวัติความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลง	- อาจารย์ใหญ่ - ครู - ภารโรง - ชาวบ้าน - นักเรียน	ตามความ เหมาะสม	- โรงเรียน - บ้าน - ภารโรง	- สัมภาษณ์ แบบมีและไม่มี โครงสร้าง	สร้างข้อ สรุปอุปนัย

ประเด็นหลักที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล			วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
	บุคคล	เวลา	สถานที่		
- บทบาทของผู้นำโรงเรียน	- ครู - นักเรียน - ชาวบ้าน - เจ้าอาวาส - ผู้นำชุมชน - กรรมการโรงเรียน	ตามความเหมาะสม	- โรงเรียน - วัด - ชุมชน	- สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย
ค. วัด - ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง	- เจ้าอาวาส - กรรมการวัด - ผู้อาวุโส - ชาวบ้าน	ตามความเหมาะสม	- วัด - ชุมชน	- สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย
- บทบาทของผู้นำทางศาสนา	- เจ้าอาวาส - กรรมการวัด - ผู้นำชุมชน - ชาวบ้าน - ครู	ตามความเหมาะสม	- วัด - ชุมชน - โรงเรียน	- สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย
3. บทบาทและความสัมพันธ์ - วัดกับโรงเรียน - วัดกับชุมชน - วัด โรงเรียนและชุมชน	- เจ้าอาวาส - อาจารย์ใหญ่ - ครู ภารโรง - ผู้ใหญ่บ้าน - ชาวบ้าน - อบต.	ตามความเหมาะสม	- วัด - โรงเรียน - ชุมชน - ร้านค้า	- สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม - สัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้าง	สร้างข้อสรุปอุปนัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังนี้

1. ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบจากแหล่งที่มาของข้อมูลด้านสถานที่ และบุคคล
2. ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการใช่วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ และเอกสารบันทึก

หลังจากการตรวจสอบข้อมูลแล้ว คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction)

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปนี้ คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาบทบาทของสถาบันหลักในชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มีประเด็นศึกษาได้แก่

1.1 ลักษณะสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่

- ที่ตั้ง
- สภาพภูมิประเทศ
- สภาพภูมิอากาศ
- สภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์
- แหล่งน้ำ
- สาธารณูปโภค
- ลักษณะบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย

1.2 สถาบันหลักในชุมชน : การเปลี่ยนแปลง

ก. ชุมชน : การเปลี่ยนแปลง

- ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง
- โครงสร้างทางประชากร
- โครงสร้างทางเศรษฐกิจ
- โครงสร้างทางสังคม
- โครงสร้างทางสาธารณสุข
- ลักษณะประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ

- บทบาทของผู้นำชุมชน
- โครงสร้างทางสันตนาการ

ข. โรงเรียน : การเปลี่ยนแปลง

- ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง
- บทบาทผู้นำโรงเรียน

ค. วัด : การเปลี่ยนแปลง

- ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง
- บทบาทผู้นำทางศาสนา

1.3 บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันหลักในชุมชน

- บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน
- บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน
- บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและกับโรงเรียน

2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เป็นสาเหตุและปัจจัยที่เป็นผลลัพธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2.1 ปัจจัยภายนอก ได้แก่

- ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค
- ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางด้านวัฒนธรรม
- ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน
- ปัจจัยทางภาครัฐและเอกชน

2.2 ปัจจัยภายใน ได้แก่

- ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา
- ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ